

INGLIZ TILIDAN O'ZBEK TILIGA IDIOMALARNI TARJIMA QILISHDAGI MUAMMOLAR

Alfraganus universiteti

Filologiya fakulteti

Ingiliz tili 2 - kurs talabasi

Siddiqova Nozila Qaxramon qizi

Annotatsiya: Ushbumaqolada ingliz tilidagi idiomalarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga kelgan muammolarni lingvistik, semantik va madaniy nuqtai nazardan tahlil qilish. Idiomalar tilning milliy mentaliteti, tarixiy himoya, ijtimoiy hayoti va madaniy qadriyatlarini o'zida mujassam etgani tufayli ularni boshqa tilga to'g'ridan-to'g'ri qilish ko'pincha murakkab jarayonni talab qiladi. Maqolada tarjima uslublari, ekvivalent topishdagi jarayonlar, kontekstning ahamiyati hamda idiomatik ma'no bog'liq pragmatik tarzda keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: Idioma, tarjima nazariyasi, semantika, madaniy kontekst, ekvivalent, frazeologiya, ingliz tili, o'zbek tili.

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА ИДИОМ С АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НА УЗБЕКСКИЙ

Аннотация: В данной статье анализируются проблемы, возникающие при переводе английских идиом на узбекский язык с лингвистической, семантической и культурной точек зрения. Поскольку идиомы отражают национальный менталитет, историческое прошлое, социальную жизнь и культурные ценности языка, их прямой перевод на другой язык часто требует сложного процесса. В статье подробно рассматриваются методы перевода,

процессы поиска эквивалентов, важность контекста и прагматический подход к идиоматическому значению.

Ключевые слова: Идиома, теория перевода, семантика, культурный контекст, эквивалент, фразеология, английский язык, узбекский язык.

PROBLEMS OF TRANSLATING IDIOMS FROM ENGLISH INTO UZBEK

Abstract: This article analyzes the challenges of translating English idioms into Uzbek from linguistic, semantic, and cultural perspectives. Since idioms reflect a language's national mentality, historical past, social life, and cultural values, directly translating them into another language often requires a complex process. The article examines translation methods, the process of finding equivalents, the importance of context, and a pragmatic approach to idiomatic meaning in detail.

Keywords: Idiom, translation theory, semantics, cultural context, equivalent, phraseology, English, Uzbek.

Tilning boyligi nafaqat uning leksik zaxirasi yoki grammatik tuzilishida, balki xalqning milliy ruhini, dunyoqarashini va tarixiy tajribasini mujassam etuvchi **idiomatik birliklarida** ham o'z aksini topadi. Idiomalar tilning eng nozik qatlamlaridan biri sifatida millatning urf-odatlarini, an'analari, ma'naviy qadriyatlari hamda turmush tarzini ifodalaydi. Shu bois ularni boshqa tilga tarjima qilish oddiy so'zlarni o'tkazishdan ancha murakkab bo'lib, chuqur tilshunoslik va madaniyatshunoslik bilimlarini talab etadi. Ingliz tilidagi idiomalar ko'pincha o'zbek tilida to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentga ega emasligi bilan tarjimonlar uchun alohida sinov maydoni hisoblanadi. Chunki idiomalar oddiy so'z birikmalari emas, balki o'zining barqaror tuzilishi va ko'chma ma'nosi bilan lug'aviy qatlamdan tubdan farq qiladi. Masalan, ingliz tilidagi *"to kick the bucket"* iborasini so'zma-

so‘z “chelakni tepmoq” deb tarjima qilish nafaqat mazmunga mos kelmaydi, balki kulgili yoki tushunarsiz ifodaga ham aylanadi. Aslida esa bu ibora “vafot etmoq” ma’nosini anglatadi.

Bugungi globallashuv jarayonida ingliz tilidan o‘zbek tiliga badiiy asarlar, ilmiy matnlar, publitsistik materiallar, kino va televideniye mahsulotlari hamda turli internet kontentlarining tarjimasi kengayib borayotgan bir davrda idiomalarni to‘g‘ri tarjima qilish masalasi yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Har bir idioma ma’lum bir xalqning tarixiy taraqqiyoti, ijtimoiy hayoti, madaniy qadriyatlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgani uchun ularni anglash va o‘zbek tilida ekvivalent topish jarayoni faqat til bilimi bilan chegaralanib qolmaydi. Tarjimon ingliz madaniyatining realiyalarini, tarixiy kontekstini, shuningdek, ingliz xalqining mentalitetini ham yaxshi tushunishi lozim bo‘ladi. Aks holda idioma o‘z ma’nosini yo‘qotishi yoki mutlaqo boshqacha tushunilishi mumkin.

Tarjima jarayonida idiomalarni muvaffaqiyatli o‘tkazish ikki asosiy shartga bog‘liq: birinchidan, ingliz tilidagi iboraning to‘liq semantik mazmunini tushunish, ikkinchidan, o‘zbek tilida unga eng yaqin ma’nodagi ifodani topish. Ammo bu ikki shartni amalga oshirish oson emas. Chunki har bir tilning o‘ziga xos dunyoqarashi, ijtimoiy-madaniy qadriyatlari va metaforik tafakkuri mavjud. Masalan, ingliz tilidagi “*spill the beans*” (sirni oshkor qilish), “*beat around the bush*” (bilvosita gapirish) kabi iboralar ingliz madaniyatidagi tarixiy voqeliklar bilan bog‘liq bo‘lib, o‘zbek tilida to‘g‘ridan-to‘g‘ri muqobilini topish ko‘pincha mushkuldir.

Shu nuqtai nazardan, ingliz tilidagi idiomalarni o‘zbek tiliga tarjima qilish nafaqat lingvistik, balki madaniyatlararo kompetensiyani ham talab etadi. Tarjimon nafaqat iboraning lug‘aviy ma’nosini, balki uning ishlatilish kontekstini, hissiy rang-barangligini, tarixiy asoslarini ham hisobga olishi zarur. Ayniqsa badiiy tarjimada idioma mazmunini to‘g‘ri yetkazish matnning estetik qiymatini saqlab qolishda asosiy rol o‘ynaydi.

Demak, ingliz tilidagi idiomalarni tarjima qilishda lingvistik moslik bilan bir qatorda madaniy moslikni ham hisobga olish, kerak bo'lganda esa moslashtirish (adaptatsiya), izohli tarjima yoki kontekstual almashtirish kabi usullardan foydalanish zarur bo'ladi. Faqat shundagina ingliz tilining frazeologik boyligi o'zbek kitobxoni uchun tushunarli, tabiiy va ta'sirchan shaklda yetkazilishi mumkin bo'ladi.

1. Madaniy kontekst muammosi: Ko'plab ingliz idiomalari ingliz xalqi tarixi, urf-odatlar va kundalik hayotiga oid realiyalarni aks ettiradi. Masalan, *“spill the beans”* (sirni oshkor qilish) yoki *“beat around the bush”* (bilvosita gapirish) kabi iboralar ingliz madaniyatida paydo bo'lgan aniq voqeliklar bilan bog'liq. O' tilida bu kabi iboralarning to'g'ridan-to'g'ri ekvivalenti bo'lmagan holda tarjimonlar ularning mazmuniy yaqin iboralar bilan rejalashtirishga majbur bo'ladilar. Jismoniy tarjima jarayonida so'zning milliy koloritini to'liq yetkazish mushkul bo'lib qoladi.

2. Semantik noaniqlik va ko'p ma'nolilik: Ba'zi idiomalar kontekstga qarab bir nechta ma'noga ega bo'lishi mumkin. Masalan, *“break the ice”* iborasi “suhbatni boshlash”, “tushkunlikni yengish” yoki “biror ishni osonlashtirish” ma'nolarini anglatishi mumkin. Tarji kontekstni to'g'ri tushunmasa, noto'g'ri ekvivalentni sezilarli darajada yuqori bo'ladi. Bu esa tarjimaning umumiy mazmuniga ta'sir ko'rsatadi.

3. To'g'ridan-to'g'ri tarjimaning chegaralari: Ko'plab turli idiomalarni so'zma-so'z tarjima qilish mazmunini buzadi yoki tushunarsiz shaklga qiladi. Masalan, *“once in a blue moon”* iborasi so'zma-so'z *“ko'k oyda bir marta”* deb tarjima qilinsa, uo'zbek tilidagi “qayda-qayda”, “kamdan-kam holatda” kabi ifodalarga mos kelmaydi. Buning uchun tarjimada ekvivalent topish, o'xshash semantik vazifani bajaruvchi milliy fraze birologik xavfsizlik zarur bo'ladi.

4. **Tarjima usullari:** Idiomalarning tarjimasi uchun bir nechta yorqinlar qo'shiqlari:

- **Ekvivalent tarjima** o'zbek tilida to'liq mazmuniy mos keladigan iborani topish (*"raining cats and dogs"*, *"chakka-chakka yomg'ir yog'moqda"*).
- **Moslashtirish (adaptatsiya)** madaniy kontekstni boshqaruvchi holda yangi ifoda bilan.
- **Izohli tarjima** iboning ma'nosini so'zlar orqali yuklanadi, bu ko'proq ilmiy yoki ta'limiy matnlarda qo'llanadi.

Ingliz tilidan o'zbek tiliga idiomalarni tarjima qilish na lingvistik jarayon, balki madaniyatlararo bilim va chuqur tahlilni ham talab qiladigan murakkab faoliyatdir. Idiomalarning tarixiy himoyasi, dunyoqarashi, milliy qadriyatlari, hayot tarzi va an'analarini o'zida mujassam etgani tufayli ularning so'zma-z tarjima qilish ko'pincha ma'no paydo bo'lishiga yoki xalqqa noto'g'ri talqinlarga olib keladi. Shu bois tarjimon hosil so'z boyligiga emas, balki ularni qo'llash sharoiti, kontekst, nutqning uslubiy xususiyatlari va madaniy fonini ham chuqur bilishi kerak. Masalan, ingliz tilidagi *"spill the beans"* yoki *"bkabi iboralar o'*

Global aloqaning kengayishi, ilmiy va axborot tilidagi materiallar, ilmiy va axborot texnologiyalarining hajmi ortib borishi natijalar idiomalarni tarjima qilish bo'lgan talab ham oshib ishlash. Bugungi kunda tarjimonlardan nafaqat ikki tilning grammatikasi va leksikasini, balki madaniy konnotatsiyalarni ham puxta bilish, tilning yashirin ma'no qatlamlarini sezish kabilar talab qilinmoqda. Bu esa tarjima jarayonini tabiiy tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik, psixolingvistika va pragmatika bilan chambachas bog'laydi.

Shu nuqtayi nazar tarjimonning xulosasidan, matndagi idiomatik birlarning semantik mazmunini buzmasdan, o'zbek tilidagi tabiiy va jonli ifodalar orqali qayta

tiklanadi. Zarur vaqtida ekvivalent bo'lmaganlik moslashtirish yoki izoh metodidan ko'chirish tarjimaning sifatini qayta ishlash. Bunda auditoriya vakolatini, matn janrini va uning foydalanish jarayonini muhim ahamiyatga ega kasb etadi.

Demak, idioma tarjima qilish faqat so'zlarni boshqarish emas, balki madaniyatlararo muloqotning nozik sezgirligini oshirish, milliy rang-ranglikni saqlash va o'quvchiga asl matnning ruhini etkazib berish san'atidir. Shu bois tarjimonlar idiomalarni chuqur o'rganib, tarjima nazariyasining amaliy hodisalari, tarjima texnikasi hamda kontekstni mukammal bilishga intilishi kerak.

Umuman olganda, ingliz tilidan o'zbek tiliga idiomalarni tarjima qilish masalasini tilshunoslik, tarjimashunoslik va madaniyatshunoslik tajribasida bo'lib, huquq birlashmasi ikki xalqning madaniy yordamini oshirishga, tarjima amaliyotini boyitishga hamda o'zbek tilining o'zbek tiliga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.Beyker, M. (2018). *Boshqa so'zlar bilan aytganda: Tarjima bo'yicha darslik*. Routledge.
- 2.Nyumark, P. (1988). *Tarjima darsligi*. Prentice Hall.
- 3.Fernando, C. (1996). *Idiomalar va idiomatiklik*. Oksford universiteti matbuoti.
- 4.Kristal, D. (2010). *Ingliz tilining Kembrij entsiklopediyasi*. Kembrij universiteti matbuoti.
- 5.Xudoyberganova, M. (2019). "Tarjima jarayonida frazeologik birliklar muammosi". *O'zbek tilshunosligi jurnali*, №3.